

81. Błota Rakutowskie (Rakutowskie Swamps)

Kryteria BirdLife International: A1, A4i, B1i, C1, C2, C3

Autorzy: Krzysztof Kajzer, Michał Piotrowski, Piotr Zieliński, Wiesław Durniat, Piotr Twardowski, Mariusz Lamentowicz

Autor w poprzednim wydaniu: Piotr Zieliński

Kod ostoi: PL081

Współrzędne geograficzne: 52°31'N, 19°15'E

Powierzchnia: 4 438 ha

Położenie administracyjne: województwo kujawsko-pomorskie; powiat włocławski

Natura 2000 (OSO): obszar specjalnej ochrony ptaków – Błota Rakutowskie, PLB040001

Krótką charakterystyka ostoi

Ostoja obejmuje płytkie eutroficzne jezioro wraz z przyległymi łąkami oraz dwoma kompleksami leśnymi z dominującymi zbiorowiskami łągu jesionowo-olszowego oraz olsu. Jezioro jest ważnym miejscem przystankowym podczas migracji ptaków wodno-błotnych, szczególnie żurawi, gęsi oraz ptaków siewkowych.

Short summary

The site includes a shallow eutrophic lake together with adjacent meadows and two forests (mostly alluvial ash-alder forests and alder swamps). The lake is an important resting place for water birds during migration. Rakutowskie Swamps are a breeding site for e.g.: Black Tern, Little Bittern, Common Redshank, White-tailed Sea Eagle, Black Stork and Middle Spotted Woodpecker.

Ogólny opis ostoi

Ostoja zlokalizowana jest w Pradolinie Toruńsko-Eberswaldzkiej w mezoregionie Kotlina Płocka. Obejmuje centralną część zatorfionej Niecki Kłócieńskiej.

Jezioro Rakutowskie, położone w rozległym obniżeniu terenu, jest płytkim zbiornikiem, o powierzchni ok. 300 ha, zasilanym i odwadnianym przez rzekę Rakutówkę. Średnia głębokość wynosi 1,1 m, a maksymalna – 2,8 m. Jezioro charakteryzuje się znacznymi zmianami powierzchni lustra wody przy niewielkich zmianach głębokości. Powierzchnia lustra wody wynosi 177 ha, jednak w ostatnich latach ulega zmniejszeniu, co związane jest z suchymi okresami letnimi oraz intensywnym odpływem wody z jeziora. Pod koniec lata lustro wody zmniejsza się niekiedy nawet o 1/3. Szuwary trzcinowe sięgają 500 m sze-

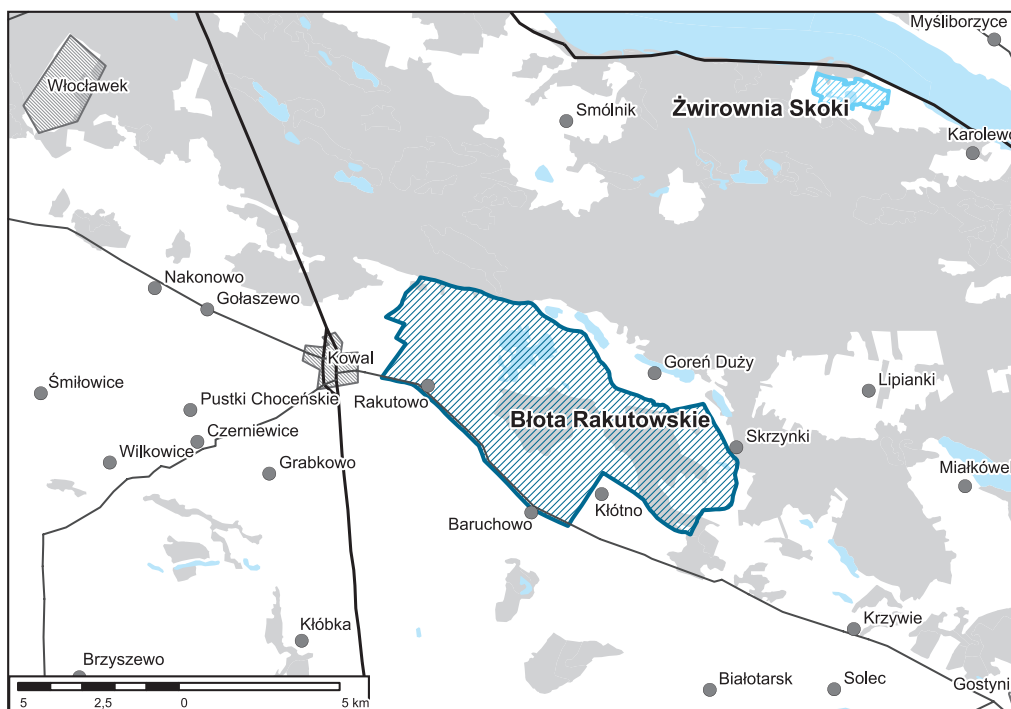
rokości i zajmują 80% długości linii brzegowej. Na pozostałej długości, do niedawna niezarośniętej, obecnie postępuje intensywny proces sukcesji roślinności z udziałem turzyc (*Carex* spp.), kłoci wiechowatej (*Cladium mariscus*) i wierzb (*Salix* spp.).

Od północnego wschodu jezioro graniczy z kompleksem wilgotnych (w czasie zalewów) łąk, obecnie częściowo przesuszonych. Najważniejsze dla gniazdowania ptaków siewkowych (np. rycyka i kulika wielkiego) łąki zostały w ostatnich latach zalesione olszą czarną.

Ok. 1/5 powierzchni ostoi stanowi las – dominują zbiorowiska łągu olszowo-jesionowego i olsu. Wiek drzewostanów dochodzi do 120 lat. W wyniku obniżenia

Błota Rakutowskie (fot. P. Twardowski)

poziomu wód gruntowych siedliska lasów bagiennych ulegają degradacji, co skutkuje zamieraniem m.in. jesionu i przekształcaniem się siedlisk.

W efekcie niekorzystnych zmian zachodzących w leśnych fragmentach ostoi nastąpił spadek liczebności dzięcioła średniego. Na skutek osuszania łąk i zmiany sposobu ich użytkowania znacznie spadła liczebność niektórych gatunków, np. bekasa, krwawodzioba, czajki, płaskonosy, cyranki, a inne gatunki, np. rycyk, kulik wielki, błotniak łąkowy, przestały gniazdować na tym obszarze.

Siedliska i typy użytkowania gruntów w ostoi

Lasy i zadrzewienia – 20%, łąki i pastwiska – 15%, inne tereny rolne – 40%, mokradła – 10%, zbiorniki wodne i ciekły – 10%, inne – 5%.

Formy ochrony przyrody

Rezerваты przyrody: Olszyny Rakutowskie (174,6 ha), Jezioro Rakutowskie (414,1 ha) oraz Gostynińsko-Włocławski Park Krajobrazowy.

Ptaki

W ostoi stwierdzono 234 gatunki ptaków, w tym 130 lęgowych. Obserwowano tu 60 gatunków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, spośród których 20 jest lęgowych. Co najmniej 10 gatunków zidentyfikowanych w ostoi wymienionych jest w „Polskiej czerwonej księdze zwierząt”.

Błota Rakutowskie stanowią jedno z dwudziestu pięciu najważniejszych w kraju zlotowisk/noclegowisk żurawia w okresie wędrówki jesiennej. Są też ważnym żerowiskiem i miejscem odpoczynku w trakcie wędrówki dla blaszkodziobych, brodzących, siewkowych, szponiastych i wróblowych oraz pierzowiskiem dla łabędzi i kaczek, a także noclegowiskiem jaskółek.

W skali regionu jest to ważne miejsce lęgowe żurawia, dzięcioła średniego i rybitwy czarnej, choć w przypadku tych dwóch ostatnich gatunków nastąpił znaczący spadek ich liczebności (dzięcioł średni – 52 pary w latach 1995–2003, 29 par w 2009 roku, rybitwa czarna – 50 par w 1999 roku, 15 par w 2009 roku). Spadkowy trend dotyczy również kulika wielkiego, krwawodzioba, kszycy oraz błotniaka łąkowego, a rycyk i rybitwa białowąsa zupełnie wycofały się z ostoi. Jest ona także miejscem zimowania błotniaka zbożowego.

Inne walory przyrodnicze ostoi

W granicach ostoi zidentyfikowano 12 siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Siedliskowej. Występują tu także 6 gatunków zwierząt z Załącznika II Dyrektywy Siedliskowej, m.in. czerwończyk nieparek, kumak nizinny, gronostaj, wydra i bóbr. Wokół jeziora i przylegających do niego szuwarów w wielu miejscach występują fitocenozy łąk trzęślicowych z rzadkimi gatunkami roślin – *Dianthus superbus*, *Gentiana pneumonanthe*, *Gentianella amarella*, *Cnidium dubium*, *Lathyrus palustris*, *Orchis militaris* i *Viola stagnina*. Fitocenozy wilgotnych lasów są ostoją rzadkich składników flory, np. *Daphne mezereum*, *Huperzia selago*, *Isopyrum thalictroides* i *Poa remota* (Załuski i in. 2008).

Zagrożenia

Kluczowe zagrożenie w ostoi

- zaburzona hydrologia jeziora, będąca rezultatem naturalnego obniżania się poziomu wód, jak również antropogenicznego osuszania terenu (m.in. pogłębiania rowów melioracyjnych); pomimo znacznej możliwości regulacji poziomu wody nie wykorzystuje się dużego potencjału zarządzania przepływem wody w jeziorze.

Inne ważne zagrożenia w ostoi

- zalesianie wilgotnych łąk;
- wyręb starych drzewostanów;
- przebudowa drzewostanów;
- usuwanie martwych drzew;
- zamiana użytków zielonych na grunty orne;
- zanieczyszczenia wód;
- eutrofizacja wód;
- zaniechanie użytkowania łąk i pastwisk;
- niepokoje ptaków przebywających na jeziorze;
- kłusownictwo.

Podziękowania

Autorzy dziękują za pomoc w zbieraniu danych o ostoi i ich przekazanie: Rafałowi Bobrkowi, Joannie Kajzer, Pawłowi Kozaneckiemu, Andrzejowi Koźmickiemu, Łukaszowi Lamentowiczowi, Dorocie Łukasik, Michałowi Słowińskiemu, Sławomirowi Springerowi oraz Beacie Studzińskiej.

Tabela 3.81. Kluczowe gatunki ptaków stwierdzone w ostoi Błota Rakutowskie

Table 3.81. Key bird species recorded in Rakutowskie Swamps IBA

Gatunek Species	Status Status	Rok Year	Liczebność Number	Oszacowanie liczebności Bird number assessment	Kryterium Criterion
Łabędź niemy <i>Cygnus olor</i>	M	2005–2009	max. 221 i	DL	
Łabędź krzykliwy <i>Cygnus cygnus</i>	M	2005–2008	max. 4i	DL	
Gęś zbożowa <i>Anser fabalis</i>	M	2007–2008	max. 8 000 i	PS	A4i, B1i, C3
Gęś białoczelna <i>Anser albifrons</i>	M	2007–2008	max. 4 000 i	PS	
Gęgawa <i>Anser anser</i>	M	2008	400 i	PS	
Gęgawa <i>Anser anser</i>	L	2008	15–25 p	DL	
Świstun <i>Anas penelope</i>	M	2004–2009	max. 250 i	PS	
Cyranełka <i>Anas crecca</i>	M	2004–2009	max. 2 000 i	PS	
Krzyżówka <i>Anas platyrhynchos</i>	M	2004–2009	max. 800 i	PS	
Rożeniec <i>Anas acuta</i>	M	2008	max. 26 i	DL	
Cyranka <i>Anas querquedula</i>	M	2004–2009	max. 300 i	PS	
Płaskonos <i>Anas clypeata</i>	L	2008	3 p	DL	
Płaskonos <i>Anas clypeata</i>	M	2008	35 i	DL	
Podgorzałka <i>Aythya nyroca</i>	M	1995–2003	+		
Bąk <i>Botaurus stellaris</i>	L	2009	8 m	DL	
Bączek <i>Ixobrychus minutus</i>	L	2009	2 p	PS	
Czapla biała <i>Egretta alba</i>	M	2004–2008	max. 64 i	DL	
Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	L	2004–2009	1–2 p	PS	
Bocian czarny <i>Ciconia nigra</i>	M	2008	20 i	DL	
Bocian biały <i>Ciconia ciconia</i>	L	2004–2009	max. 9 p	DL	
Trzmielojad <i>Pernis apivorus</i>	L	1995–2003	3 p	PS	
Trzmielojad <i>Pernis apivorus</i>	M	2004–2009	+		
Kania czarna <i>Milvus migrans</i>	M	2004–2009	+		
Bielik <i>Haliaeetus albicilla</i>	L	2004–2009	1 p	DL	
Błotniak stawowy <i>Circus aeruginosus</i>	L	2009	7 p	E	
Błotniak zbożowy <i>Circus cyaneus</i>	M/Z	2004–2009	+		
Błotniak łąkowy <i>Circus pygargus</i>	L	2004–2006	1 p	PS	
Błotniak łąkowy <i>Circus pygargus</i>	M	2004–2009	+		
Orlik krzykliwy <i>Aquila pomarina</i>	L	2004–2006	1 p	DL	
Rybołów <i>Pandion haliaetus</i>	M	2004–2009	+		

Gatunek Species	Status Status	Rok Year	Liczebność Number	Oszacowanie liczebności Bird number assessment	Kryterium Criterion
Kropiatka <i>Porzana porzana</i>	L	2004–2009	3–7 m	PS	
Zielonka <i>Porzana parva</i>	L	1995–2003	1 m		
Derkacz <i>Crex crex</i>	L	2007	1 m	DL	
Żuraw <i>Grus grus</i>	M	2004–2009	1 500–3 000 i	DL	A4i, B1i, C2
Żuraw <i>Grus grus</i>	L	2009	12–18 p	E	
Siewka złota <i>Pluvialis apricaria</i>	M	2005–2007	140–220 i	PS	
Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	L	2004–2009	1–5 p	DL	
Czajka <i>Vanellus vanellus</i>	M	2007–2008	max. 7 000 i	PS	
Biegus ziemny <i>Calidris alpina</i>	M	2004	max. 132 i	DL	
Batalion <i>Philomachus pugnax</i>	M	2007–2008	max. 64 i		
Kszyk <i>Gallinago gallinago</i>	L	2004–2009	1–15 p	DL	
Kszyk <i>Gallinago gallinago</i>	M	2007	max. 86 i	DL	
Dubelt <i>Gallinago media</i>	M	2007–2008	0–1 i	DL	
Kulik wielki <i>Numenius arquata</i>	L	2004–2005	1–3 p	DL	
Kulik wielki <i>Numenius arquata</i>	M	2005–2007	max. 44 i	DL	A1, C1
Krwawodziób <i>Tringa totanus</i>	M	2004	max. 85 i	DL	
Krwawodziób <i>Tringa totanus</i>	L	2006–2009	1p	DL	
Łęczak <i>Tringa glareola</i>	M	2004–2009	200–300 i	DL	
Mewa czarnogłowa <i>Larus melanocephalus</i>	M	2004, 2008	1–2 i	DL	
Rybitwa rzeczna <i>Sterna hirundo</i>	M	2004–2009	+		
Rybitwa czarna <i>Chlidonias niger</i>	L	2009	5–15 p	PS	
Dzięciol czarny <i>Dryocopus martius</i>	L	2009	3 p	DL	
Dzięciol średni <i>Dendrocopos medius</i>	L	2009	29 p	DL	
Lerka <i>Lullula arborea</i>	L	2004–2009	+		
Podróżniczek <i>Luscinia svecica</i>	L	2004–2008	+		
Wodniczka <i>Acrocephalus paludicola</i>	M	2008	1 i		
Jarzębka <i>Sylvia nisoria</i>	L	2004–2008	+		
Mucholówka mała <i>Ficedula parva</i>	L	1995–2003	1 p		
Gąsiorek <i>Lanius collurio</i>	L	2009	65 p	DL	
Ortolan <i>Emberiza hortulana</i>	L	2004–2005	5 p	PS	

Źródła danych

Kajzer, Piotrowski, Zieliński, Durniat, Twardowski, Lamentowicz – dane niepubl. z lat 2004–2009, Sikora (2009), Załuski, Przystalski, Kasprzyk, Gyzman, Lamentowicz (2008), Zieliński, Studziński (1996).